

HOLGER MÖLDER JA VLADIMIR SAZONOV

HIRMU JA PAANIKA MOTIIV VENEMAA BALTI RIIKIDELE SUUNATUD COVID-19-AEGSES MÕJUTUSTEGEVUSES

HIRMU JA PAANIKA MOTIIV VENEMAA BALTI RIIKIDELE SUUNATUD COVID-19-AEGSES MÕJUTUSTEGEVUSES

HOLGER MÖLDER JA VLADIMIR SAZONOV

SISEKAITSEAKADEEMIA
ESTONIAN ACADEMY OF SECURITY SCIENCES

Autoriõigus: Sisekaitseakadeemia 2020

Kaanefoto: Shutterstock

Makett: Jan Garshnek

Keeletoimetaja: Siiri Soidro

ISBN 978-9985-67-321-8 (pdf)

www.sisekaitse.ee/kirjastus

Sissejuhatus	5
1. Valim ja uurimismeetod	7
2. Venemaa ja Hiina infomõjutustegevus COVID-19 pandeemia ajal	9
2.1. Julgeolekuotstarbeline mõjutustegevus ja hirmukultuur	11
3. Hirmu motiiv Venemaa infomõjutustegevuses Eestis, Lätis ja Leedus	13
3.1. Balti riikide majanduslik allakäik	13
3.2. Halvenev demograafiline olukord ja väljaränne	15
3.3. Balti riikide suutmatus kriisiga toime tulla	15
3.4. Euroopa Liidu lõhestatus ja suutmatus koroonajärgses maailmas konkureerida	16
3.5. Venekeelsete inimeste diskrimineerimine ja russofoobia	17
Kokkuvõte	19
Kirjandus	20
Kasutatud artiklid	23

Russian aid to Italy, dubbed an ‘influence operation’ by EU-partnered media outfit, is indeed shameful — for Europe

Danielle Ryan

is an Irish freelance writer based in Dublin. Her work has appeared in Salon, The Nation, Rethinking Russia, teleSUR, RBTH, The Calvert Journal and others. Follow her on Twitter @DanielleRyanJ

3 Apr, 2020 18:57 / Updated 2 months ago

[Get short URL](#)

© Russian Defence Ministry/Alexev Freshko/Handout via REUTERS

VENEMAA ,ABI" ITAALIALE COVID-19 AJAL. ALLIKAS: [HTTPS://WWW.RT.COM/OP-ED/484921-RUSSIAN-AID-ITALY-INFLUENCE/](https://www.rt.com/op-ed/484921-russian-aid-italy-influence/)

Koroonaviirusest (SARS-CoV-2) tekkinud haigus COVID-19 puhkes 2019. aasta lõpus Hiina Rahvavabariigis ning vallutas laviinina suurema osa planeedist 2020. aasta alguses. 11. märtsil 2020 hindas Maailma Terviseorganisatsioon (World Health Organization, WHO) viiruse levikut riikide- ja kontinentidevahelisena ehk pandeemiana (World Health Organization. Coronavirus, 2020). Viiruse laialdane levik on toonud uusi probleeme rahvusvahelistes suhetes ja mõjutanud käitumist pandeemiaga kaasnenud kriisi ajal. Selle mõttepaberi eesmärk on analüüsida Venemaa Föderatsiooni infomõjutustegevust Balti riikides 2020. aasta märtsis, aprillis ja mai esimeses pooles. Uuritakse, kas ja kuidas on Venemaa väljaanded kasutanud hirmu motiivi inforünnakutes Balti riikide ja laiemalt läänemaailma vastu seoses koroonakriisi ja sellevastaste meetmetega. Varem on hirmu motiivi kasutamist Venemaa infomõjutustegevuses Balti riikide vastu põhjalikumalt uurinud näiteks õppuse Zapad 2017 näitel Ventsel, Madisson, Hansson ja Sazonov (2018, 103–127) ning Mölder (2018, 64–85).

Koroonaviiruse levik mõjutab jätkuvalt julgeolekut kogu maailmas. Praegu võib juba kindlalt väita, et suurem osa riikidest ei olnud pandeemia tagajärgedeks valmis ning selle levik tõestas veel kord, et moodsas üleilmastuvas maailmas võime silmitsi seista mitmekülgsete ja sageli raskesti prognoositavate ebatraditsiooniliste julgeolekuohtudega, mille mõju võib sageli olla raskesti ennustatav. Üheks selliseks näiteks võib pidada 11. septembri 2001. aasta terrorirünnakuid Ameerika Ühendriikides, mille tagajärjel mõisteti, et rahvusvaheline terrorism võib kujutada globaalset ohtu. Infomõjutustegevus on tõusnud üheks enim kajastatavaks uueks julgeolekuohuks, mille efektiivsus on märgatavalt suurenenud massikommunikatsioonivahendite tehnoloogilise arengu ja kontrollimatu levikuga. Eriti haavatavad on infomõjutustegevusele olnud avatud lääne demokraatlikud ühiskonnad, kus levivad vaba ajakirjandus ja arvamuste paljusus ning poliitikute võimulepääsemine sõltub suures osas nende poliitika populaarsusest valijaskonna hulgas. Hirmu motiiv võib infomõjutustegevuses osutada efektiivseks tööriistaks, kuna selle abil on kerge esile kutsuda ebakindlust ja irratsionaalseid poliitilisi lahendusi. Uued massikommunikatsioonikanalid (internet, sotsiaalmeedia jms) pakuvad rohkelt võimalusi valijaskonna hoiakute muutmiseks ning hirmu ja paanika levitamiseks, kus see võib edasi levida otsustamisprotsessis osalevate poliitikute sekka (vt ka Raag, 2020).

Rahvusvaheline koostöövõime jättis koroonaviiruse levimisele järgnenud kriisiolukorras soovida. See muutis riikide suhted kohati ebastabiilseks. Mitmed uued jõud (vt Lebow, 2010: 251), kes soovivad oma positsiooni tugevdada, kasutasid olukorda ära oma mõju suurendamiseks ja potentsiaalsete konkurentide nõrgestamiseks. Sellisteks rahvusvahelisteks avangardseteks jõududeks võime tänapäeval pidada Hiina Rahvavabariiki ja Venemaa Föderatsiooni. Kui kriisiolukorras ei suudeta piisavalt kiiresti reageerida, siis võib teise riigi mõjutustegevus ohustada ühiskonna toimevõimet ja stabiilsust.

В МИРЕ ПОЛИТИКА ОБЩЕСТВО ЭКОНОМИКА ПРОИСШЕСТВИЯ КУЛЬТУРА ТУРИЗМ МУЛЬТИМЕДИА

ЛИТВА РУС LIT

ПРЯМОЙ ЭФИР

USD 1.1198

ПОИСК

SPUTNIK

Захват ЕС. Как коронавирус убил единую Европу и показал, кто есть кто

© REUTERS / MATTHIAS RIETSCHEL

КОЛУМНИСТЫ 10:30 21.03.2020 [Получить короткую ссылку](#)

Андрюс Пятринис

Тема: Вспышка нового коронавируса в разных странах (1411) 2624 12 0

Крупномасштабные кризисы всегда выявляют основные вещи. Что показала пандемия коронавируса в Европе?

SPUTNIK В TELEGRAM

Sputnik Литва
@sputnik_lt 247 участников

Sputnik Литва

В Минфине оценили возможность превратить Почту Литвы в розничный

KORONAVIIRUS HÄVITAB EUROOPAT. ALLIKAS: [HTTPS://LT.SPUNETIKNEWS.RU/COLUMNISTS/20200321/11659770/ZAKHVAT-ES-KAK-KORONAVIRUS-UBIL-EDINUYU-EVROPU-I-POKAZAL-KTO-EST-KTO.HTML](https://lt.sputniknews.ru/columnists/20200321/11659770/zakhvat-es-kak-koronavirus-ubil-edinuyu-evropu-i-pokazal-kto-est-kto.html)

1. VALIM JA UURIMISMEETOD

Selle mõttepaberi koostamisel analüüsiti Venemaa väljaannetes ilmunud artikleid, mis käsitlevad koroonapandeemia tagajärgi Eestis, Lätis ja Leedus. Autorid keskendusid 16 artiklile, mis on ilmunud järgmistes Venemaa Föderatsiooni uudisteagentuurides: RuBaltic.ru, Baltnews.ee, Inosmi.ru, Взгляд.ру, Ритм Евразии ja Sputnik. Analüüsimetodina on kasutatud kvalitatiivset sisuanalüüsi (Kuckartz, 2014; Kalmus, Masso, Linno, 2015), mille abil analüüsisid autorid nii konkreetsete tekstide sisu kui ka artiklites leiduvaid väljendeid, sõnu ja lauseid, sh tekstide tonaalsust (näiteks emotsionaalsust, naeruvääristamist, ironiseerimist, hirmutamist). Tulemuste analüüsimisel on oluline silmas pidada, et kasutatud meetod võimaldab määrata motiivide olemasolu uuritavates väljaannetes, kuid selle uuringu põhjal ei saa teha laiemaid üldistusi mõjutustegevuse ulatuse või tagajärgede kohta.

Valimis leiduvad artiklid pärinevad järgmistest väljaannetest:

- Baltnews.ee kuulub Venemaa riiklikule meediakontsernile Rossija Segodnja, mida juhib Dmitri Kisseljov. Eesti Kaitsepolitsei ameti väitel on Baltnews.ee puhul tegevust Venemaa rahastatava Kremli-meelse allikaga, mille tegevust finantseeritakse Euroopa riikides asuvate variettevõtete kaudu.¹
- RuBaltic.ru. alustas tööd jaanuaris 2013 väidetavalt Moskva ja Kaliningradi teadlaste initsiatiivil ning selle peatoimetaja on Sergei Rekeda.²
- Inosmi.ru on veebiväljaanne, mis oli registreeritud 8. aprillil 2014 ja see kuulub riiklikule ettevõttele Rossija segodnja. Inosmi.ru pole otseselt Baltimaade suunitlusega, kuid ka seal ilmub palju Baltimaade-teemalisi artikleid ja see väljaanne keskendub just välismaa uudistele (Springe, 2018).
- Infoagentuur Sputnik rajati Venemaa mõjutustegevuse arendamiseks välisriikides, kuid selle tegevus Eestis peatus 2019. aastal (Err.ee, 2019). Balti riikidest tegutses Sputniku esindus edasi Läti Vabariigis. Leedule orienteeritud Sputnik Lietuva server paikneb Venemaal.
- Veebiportaal Взгляд.ру kuulub ajalehele ВЗГЛЯД, mille peatoimetaja on Konstantin Kondrašin ja mis ilmub alates 2005. aasta maikuust. Ajalehe toimetus asub Moskvas.³

¹ Vt nt Kaitsepolitsei ameti aastaraamat 2015: 9. Baltnews.ee propagandistlikkust käsitletakse järgmises artiklis: Propastop, 2018. Uuriv ajakirjandus valgustab Kremli propagandamasina siseelu. – Propastop, 2018.

² Редакция. – RuBaltic.ru. <<https://www.rubaltic.ru/edition/>> О портрале. – RuBaltic.ru. <<https://www.rubaltic.ru/about/>>

³ <https://vz.ru/about/staff.html>

- Venekeelne portaal Ритм Евразии on mõeldud postsovetliku ühiskonna poliitiku-tele, ühiskonnategelastele, ekspertidele ja ajakirjanikele.⁴

⁴ <https://www.ritmeurasia.org/articles--o-proekte-167>

2. VENEMAA JA HIINA INFOMÕJUTUSTEGEVUS COVID-19 PANDEEMIA AJAL

Venemaa Föderatsiooni relvajõudude kindralstaabi ülem Valeri Gerassimov on rõhutanud mõjuoperatsioonide olulisust modernses sõjapidamises, mis nihkub aina rohkem mittesõjaliste meetodite poole. 2013. aastal ilmunud artiklis „Teaduse väärtus on ettenägemises”, mis on saanud väga populaarseks Vene hübriidsõja (mittelineaarse sõjapidamise) arusaamade käsitlemisel läänes, rõhutab Gerassimov:

„Kasutatavate vastupanumeetodite rõhuasetus nihkub poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste, humanitaarsete ja teiste mittesõjaliste meetodite poole, mida realiseeritakse rahva protesteerimispotentsiaali kaasamisega. Kõike seda täiendatakse varjatud sõjaliste abinõudega, sh informatsioonilise vastupanu ürituste ja eriliste operatsioonijõududega ... uued infotehnoloogiad on võimaldanud tunduvalt vähendada ruumilist, ajalist ja informatsioonilist lõhet sõjaväe ja juhtimisorganite vahel.” (Герасимов, 2013: 2)

Th. E. Nisseni (2015: 10) sõnul kirjeldab Gerassimov tänapäeva sõja olemuse muutust, kus piiritletud kestusega sõjaseisundi asemel saab riikide igapäevaelu loomulikuks osaks permanentne reguleerimata sõjapidamine. Poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste ja humanitaarsete meetodite abil tekitatakse kohapeal vastupanuvõime kehtivale režiimile, mida täiendatakse vajaduse korral varjatud sõjaliste abinõudega, näiteks piiratud erioperatsioonidega. Avalikult kasutatakse jõudu enamasti kriisi lõppfaasis ning sageli rahuvalve ja kriisilahendamise eesmärgil, mida on näidanud kas või Venemaa tegevus kriiside haldamisel endise Nõukogude Liidu territooriumil. Kõigepealt provotseeritakse kriis, siis seda eskaleeritakse ning lõpuks kasutatakse kriisi külmutamist väekontingendi sisseviimiseks (näiteks külmutatud konfliktide praktika Moldovas ja Gruusias või riigisiseste konfliktide haldamine Kõrgõzstanis ja Tadžikistanis).⁵

Infomõjutustegevuse laiem eesmärk on ühiskondlike hoiakute suunamine, külvates paanikat ja hirmu ning tekitades informatsioonilist segadust ehk kaost (Altheide, 2002; Altheide, 2002; Wardle & Derakhshan, 2017; van Herpen, 2016). Venemaalt lähtuva mõjutustegevuse peamine eesmärk on levitada hirmu ja ebastabiilsust ning suurendada poliitilist lõhet Euroopas, Ameerika Ühendriikides ja läänes laiemalt (Rutenberg, 2017). Tänapäeva infomõjutustegevuse olulisimaid komponente on mitte ainult peavoolumeedia suunamine, vaid ka sotsiaalmeedia kasutamine riikliku mõjutustegevuse jõudmiseks sihtgruppide juurde, seda kanalit on tugevasti arendanud mitte ainult Venemaa, vaid ka

⁵ Vt Venemaa infosõja kohta Gilesm 2016; Mölder, Sazonovm 2018; Mölder, Sazonov, 2019.

Hiina (EEAS Special Report Update, 2020). Hiina on välismaailmale suunanud tuhandeid ingliskeelseid sotsiaalmeediapostitusi, mis süüdistavad viiruse vallapäästmises Ameerika Ühendriike. Facebook, Twitter ja teised sotsiaalmeediaplatvormid ja -kanalid on ammu muutunud infomanipulatsiooni instrumentideks, mille kaudu võib sihtauditooriumile edastada moonutatud ja kallutatud teavet või lausvalet (Weedon, Nuland, Stamos, 2017).

Youtube'i kaudu levitab Venemaa rahvusvaheline telekanal RT videoid, mis koguvad päevas kuni miljon vaatajat ja alates 2005. aastast on neid vaadatud neli miljardit korda (DNI, 2017). RT strateegia on orienteeritud eelkõige vene-, inglise-, hispaania- ja araabiakeelsele vaatajale, kolmes esimeses kategoorias on nad olnud edukad, kuid nende araabiakeelsete kanalite mõju on väiksem (Orttung, Nelson, 2018: 77–92). 2012. aastal asutati Peterburis internetiuuringute agentuur, millest kujunes trollimisettevõtte, mis viis läbi mõjutusotstarbelisi sotsiaalmeediakampaaniaid Facebookis, Twitteris ja Instagramis. Nad olid edukad Ameerika Ühendriikides, kus nende postitused jõudsid kümnete miljonite sotsiaalmeedia kasutajate arvutitesse (Howard *et al.*, 2018). Üks sotsiaalmeedia kasutamise olulisi funktsioone tänapäeva infomõjutustegevuses on peavoolumeedia mõjutamine, sest tihtipeale kasutavad viimased sotsiaalmeediast pärinevaid allikaid. Teisalt levivad sotsiaalmeedia abil ka peavoolumeedia sõnumid hõlpsamini sihtgruppideni.

Koroonaviiruse (SARS-CoV-2) ülemaailmne levik on vaid üks episood Hiina ja Venemaa mõjutustegevuses, mida nad on vastasseisus lääne liberaalse demokraatiaga viljelenud pikemat aega. Seoses COVID-19 puhanguga ja pandeemia levikuga on nii peavoolu- kui ka sotsiaalmeediasse paisatud hulgaliselt infomüra, libauudiseid ja vandenõuteooriaid, mille allikad on sageli pärit Venemaalt või Hiinast (RAND, 2020). Belgia sisejulgeolekuteenistuse 2010.–2016. aastal koostatud aruannetest selgub, et bioloogilised relvad ja vaktsiinid pakuvad Hiina luureteenistustele suurt huvi. Seda nii kaitseotstarbel, kuna Hiina on ülerahvastatuse tõttu epideemiatega suhtes väga haavatav, kui ka ründe-eesmärkidel, nagu näitasid Hiina uuringud ebola kui ründevektori kohta (ERR, 2020b).

Venemaale jõudis COVID-19 kõrgpunkt hiljem kui mujale Euroopasse, kuigi esimesed nakatunud avastati Hiina turistide seas juba jaanuari lõpus ja valitsus rakendas aktiivmeetmeid (sh piiride sulgemine) viirusetõrjeks alates märtsist nagu teisedki riigid. Kuid mais 2020, kui Balti riigid hakkasid kriisist välja tulema ja viirusesse nakatunute arv vähenes, siis kasvas Venemaal nakatunute arv jõudsasti. Nakatunute arvult jõuti Ameerika Ühendriikide järel teisele kohale maailmas ja haigestus ka mitu valitsuskabineti liiget, sealhulgas peaminister Mihhail Mišustin ja Venemaa presidendi pressiesindaja Dmitri Peskov. Viiruse aeglasem areng võis olla seotud puuduliku testimisega. Venemaa on kasutanud koroonaviiruse kriisi ka selleks, et luua negatiivset kuvandit lääne ühiskonna ja selle väärtussüsteemi kestlikkusest, Euroopa Liidust ja NATO-st (Kaldoja, 2020). 2020. aasta märtsis ja aprilli alguses käsitles Venemaa meedia koroonaviirust kui midagi, millest Venemaa Föderatsioon on jäänud suures osas puutumata. Meedia tähelepanu pälvis eeskätt Venemaa abi mitmele välisriigile, sh kriisi keskmesse sattunud Itaaliale. Kremli-meelne propaganda näitas 2020. aasta märtsi lõpus Hiinast Tallinna lennuväljale saabunud kaitsemaske Venemaa humanitaarabina Eesti riigile, sest kaitsemaskid tõi Tallinnasse Venemaalt renditud lennuk (Einmann, 2020). 2020. aasta juuni alguseks oli Venemaa nakatunute arvult Ameerika Ühendriikide ja Brasiilia järel kolmandal kohal maailmas.

Saara Jantunen (2018, 158–159) viitab põhimõttelisele erinevusele lääne ja Venemaa mõjutustegevuses: läänes seavad seadused mõjutustegevuse kasutamisele riigi ja sõjaliste organisatsioonide kommunikatsioonis piirangud, kuid Venemaal selliseid kitsendusi ei tunta. 3. veebruaril 2020 kuulutas Maailma Terviseorganisatsioon koroonaviiruse globaalseks ohuks ja pärast seda hakkasid sotsiaalmeedias levima sõnumid, mis nimetasid seda uut tüüpi bioloogiliseks relvaks. Lääne analüütikud usuvad, et kampaania algatas

president Vladimir Putin isiklikult, kes on varemgi välja tulnud väidetega, et ulatuslikud viiruseepideemiad, nagu ebola, linnu- ja seagripp või siis nüüd ka koroonaviirus, on Ameerika teadlaste loodud (Broad, 2019). New York Timesi meelest ei ole selles midagi üllatavat, sest oma 16-aastase KGB-karjääri jooksul aastatel 1975–1991 vastutas Vladimir Putin muu hulgas kampaania eest, mis süüdistas Ameerika Ühendriike epideemiate kasutamises bioloogilise relvana ja kõige rohkem tähelepanu pälvisid süüdistused HIV-i väljatöötamise kohta (Broad, 2019).

Koroonaviiruse levik lõi soodsa pinnase vandenõuteooriatele. Valeuudiste, vandenõuteooriate ja kuulujuttude eristamine muutub kiire ja massiivse infotulva juures keeruliseks ning need levivad kindlatel veebilehekülgedel ja sotsiaalmeedia keskkondades, kuhu kogunevad sarnase maailmavaate, huvide või uskumustega inimesed (Kuperjanov, 2020: 9–10). Venemaa vaateid toetav sotsiaalmeedia (nt Russophile) levitas agaralt konspiraatiivse viiruseblogi Naturalnews.com (Adams, 2020) väiteid, et koroonaviirus on loodud laboris ja selleks on kasutatud geenitehnoloogia saavutusi, mis on endast järele jätnud geneetilise koodi, mida on võimalik ainult tehislikult tekitada. Blogi väitel üritavad nii ameeriklaste CDC kui ka WHO koroonaviiruse tekkepõhjuseid varjata, sest viirus pääses valla Hiina bioloogilise relva laboritest, nii nagu olla juhtunud ebolaga USA laboratooriumites 1989. aastal. Mitu USA eksperti viitavad Venemaa uuele strateegiale toota ise valeuudiseid vähem, kuid levitada teiste sõnumeid, mis tekitavad hirmu ja kaost. Võimalik, et selliseid libauudiseid isegi ostetakse sisse (Broad, 2020).

2.1. JULGEOLEKUOTSTARBELINE MÕJUTUSTEGEVUS JA HIRMUKULTUUR

Üks mõjutustegevuse tagajärg võib olla kriiside tekitatud ebakindluse tõttu ühiskonnas leviv hirmukultuur ja paanika. Hirmukultuuri sadestuvad emotsionaalse reageerimisega põhjustatud ebakindlus, ebastabiilsus ja ärevus sotsiaalsetes diskursustes ja suhetes (Mölder, 2011: 241). Niisugust reaktsiooni kohtame koroonakriisi valguses, kui hirm domineeris avalikus arvamuses, see tekitas ärevust ning põhjustas miljonitele inimestele uusi muresid ja ebakindlust. Poliitikud reageerivad avalikkuse survele, sest ühiskondlik ootust sunnib midagi ette võtma, rakendama meetmeid, mis ei ole alati ratsionaalsed ega aita viirusest jagu saada, vaid pigem rahuldavad kehtvat hirmutunnet. Hirmukultuur võib näiliselt isegi suurendada ühiskonna solidaarsust, kuid selle ajendil tehtavad ebaratsionaalsed otsused, pidev vajadus võtta kasutusele üha uusi meetmeid, mis näitavad justkui kriisiohjamist, ja muud taktikalised väärotsused võivad põhjustada pikemas perspektiivis laiaulatuslikke strateegilisi vigu ja globaalseid valearvestusi, millel on negatiivsed ühiskondlikud ja poliitilised tagajärjed.

Hirmukultuuri najal saavutatud sotsiaalne ühtsustunne ei ole kunagi efektiivne, sest ühiskond ei arene, vaid suunab kõik jõud enesesäilitamisele (Mölder, 2018: 69). Zbigniew Brzezinski (2007) on öelnud, et hirmukultuur varjab põhjusi, paisutab tundeid ja teeb demagoogilistele poliitikutele kergemaks avaliku arvamuse mobiliseerimise oma poliitika toetamiseks. Meetmete rakendamine ja nähtav tegutsemine kriisivastase võitluse eesliinil võivad küll suurendada poliitikute populaarsust, kuid pikemas perspektiivis nõrgestavad nii riiki kui ka üleilmset julgeolekut. COVID-19 kriisi saabudes süvendas seda nakatunute arvu kasvuga kaasnev hirmu ja paanika laiaulatuslik levik, mis raskendas ühiskonna normaalset toimimist. Hirmukultuuri levikule aitab kaasa, kui ühiskonna valmidus ebatraditsiooniliste kriisidega toimetulekuks on nõrk. See võib tekitada poliitilises eliidis soovi oma võimu kindlustada ning kasutada eriolukorra meetmeid erakondlike eesmärkide ja lubaduste kriitikavabaks elluviimiseks. Palju kriitilist vastukaja tekitas kogu

maailmas COVID-19 kriisi valguses Rootsi vastuvoolu ujuv kriisiohjamistaktika, mis ei läinud kaasa hirmust ajendatud rangete meetmetega, vaid otsis teisi lahendusi (Uusen, 2020).

Teatud mõttes toimib hirmukultuur sarnaselt viirusega, mis on valla pääsenud (Brzezinski, 2007). Mõjutustegevuse tagajärjel leviva hirmukultuuri eesmärk on tekitada kaost ning poliitilist, majanduslikku, sotsiaalset ja sõjalist kahju; nii loodetakse, et konkureerivate riikide ühiskonna destabiliseerumine võib aidata revisionistlikel jõududel, kes soovivad kehtivat maailmakorraldust muuta, oma strateegilist eesmärki saavutada (Mölder, 2011: 257). Fiona Jeffries avab hirmu kui poliitilise tehnoloogia uue mõtlemise vormi, kui nendib, et nüüdisühiskonnas muutub hirm radikaalselt mitmetimõistetavaks, ja pöörab tähelepanu poliitilise hirmu kasvavale mõjule. Hirmuõhutajate teod ja ideed muutuvad primaarseteks, sest leidub vaid kahte tüüpi ühiskonnategelasi: selliseid, kelle kriitilise mõtlemise hirmukultuur halvab, ja selliseid, kes tegelevad hirmu õhutamisega. Jeffries (2012: 38) kutsub üles eemalduma hirmu taastootmise rõhutamisest ning keskenduma selle asemel hirmuga seotud vasturääkivustele ja selle vaidlustamisele.

Edukas alternatiiv hirmukultuuril põhinevale poliitikale sõltub suuresti mittepolariseeritud rahvusvahelise koostööraamistiku toimimisest. Vähem ideologiseeritud maailm kipub olema turvalisem. Sellepärast ongi Venemaalt lähtuv mõjutustegevus sageli ideoloogiliselt kallutatud, demoniseerib liberaalset ideoloogiat ja koostööd edendavaid rahvusvahelisi institutsioone (sealhulgas ÜRO, WHO, Euroopa Liit, NATO).

Koroonakriisi ajal levis veel hirm pandeemia põhjustatud võimalike majanduslike tagajärgede ees, sest viiruse leviku tõttu suleti terved majandusharud, mis toob aga kaasa tööpuuduse hüppelise kasvu, majanduse taastamisega kaasneva võlakoorma ning vajaduse pärast koroonakriisi majandusturgudel ümber orienteeruda. Kuna majanduslikud tagajärjed ei avaldu kohe, vaid pikema aja jooksul, tekitab see soodsa pinnase spekulatsioonide levitamiseks.

Läänevastasuse pinnalt tehakse edukat koostööd mitme lääne uusparempoolse äärmusliikumisega, kelle strateegilised eesmärgid võivad olla sarnased Venemaa Föderatsiooni strateegilistele eesmärkidele konfliktis lääne poliitilise eliidiga (Rough, 2020). Inosmi.ru avaldas 16. aprillil USA paleokonservatiivse ideoloogi Patrick Joseph Buchanani artikli, mis väidab, et karantiin tekitab suurt majanduslikku depressiooni kogu maailmas. Buchanan arutleb inimelu väärtuse üle ja tunneb muret Ameerika Ühendriikide reaktsiooni üle pandeemiale – kas keegi usub, et riik, mis kukub kokku koroonaviiruse tagajärjel, on valmis võitlema tuumasõjas, kus võib hukkuda miljoneid elanikke, ning võistelda Venemaa ja Hiinaga õiguse eest valitseda Balti riike või kontrollida Lõuna-Hiina merd:

„Tekitades maailma majanduse depressiooni, mis on täielikult tingitud sellest, et 328 miljonil inimesel kästi istuda kodus ja sotsiaalselt üksteisest eralduda, määrame tervele maailmale hinna. Hinna, mida me maksame selle eest, et päästa või vähemalt vähendada ohtu neile tuhandele, kes halvimal juhul nakatuksid viirusesse ja sureksid.“
(Бьюкенен, 2020)

Buchanani esinemine Venemaa propagandaväljaandes viitab soovile pakkuda foorumit kõigile lääne liberaalse demokraatia suhtes kriitilistele alternatiivsetele jõududele, kelle poliitilised eesmärgid vastavad Kremli strateegilistele eesmärkidele. Anne Applebaumi (2019) arvates imetleb Buchanan Venemaa Föderatsiooni presidenti, kuna Putin seisab traditsiooniliste väärtuste eest ja üritab taastada õigeusu kirikut rahva moraalse kompassina võitluses lääne liberaalse kultuurieliidi vastu. See viitab juba lähedasele identiteeditunnetusele Venemaa poliitilise eliidi ja lääne äärmuslike konservatiivsete jõudude vahel, kelle ristiisaks ja ideoloogiliseks mentoriks Buchanani sageli peetakse.

3. HIRMU MOTIIV VENEMAA INFOMÕJUTUSTEGEVUSES EESTIS, LÄTIS JA LEEDUS

Balti riigid kui Euroopa Liidu Venemaaga piirnev ala, kus elab arvestatav hulk vene keelt kõnelevaid inimesi, on üks Kremli mõjutustegevuse peamisi sihtobjekte. Venemaa Föderatsiooni poolt Balti riikide kohta konstrueeritavate ja levitatavate sõnumite eesmärk on Euroopa Liidu ühtluse lõhkumine, killustatuse suurendamine, paanika ja hirmu ning usaldamatuse külvamine ning destabiliseerimine (Winnerstig, 2014).

Sageli on Venemaa Föderatsioonist lähtuva infomõjutustegevuse suurem eesmärk püsiva hirmukultuuri laiem levik Balti riikides. Selleks kasutatakse motiive Balti riike pärast kriisi ees ootavast majanduslikust allakäigust ja halvenevast demograafilisest olukorrast, aga ka Baltimaade ebapiisavast valmisolekust ja nõrgast haldussuutlikkusest SARS-CoV-2 leviku tõkestamisel. Kriitiliselt suhtutakse Euroopa Liidu tegevusse koroonakriisi ajal, mis võib viidata Balti riikide valedele strateegilistele valikutele Euroopa Liiduga liitumisel. Traditsiooniliselt hirmutatakse venekeelset lugejaskonda russofoobia levikuga. Seda motiivi on kasutatud Balti riikide vastu peetava infosõja strateegias juba aastakümneid.

3.1. BALTI RIIKIDE MAJANDUSLIK ALLAKÄIK

Majanduslanguse- ja -kriisiteemalistel infomanipulatsioonil on pandeemia ajal suur osakaal, kui lugejaskonda saab hirmutada eesootava majandusliku kriisi võimalike katastroofiliste tagajärgedega. Majandusraskustega seotud motiivid domineerisid ka selle uurimuse käigus analüüsitud artiklites. Majanduskriisi olukorras on loomulik, et tööpuudus suureneb ja töötute arv kasvab, seda võib näha ka teistes riikides terves maailmas, kus COVID-19 ja sellest tingitud karantiin on majandusele mõju avaldanud. Balti riigid on rakendanud meetmeid selleks, et majandussurutist leevendada ja töötute arvu vähendada. Euroopa Liidu majanduse taastamiseks kavandatakse 500 miljardi euro suurust fondi (Pressemitteilung, 2020). Sellegipoolest võimaldab suurenev majanduslik ebakindlus toota hirmu ja paanikat, sest mitu majandusharu on saanud kriisi tagajärjel oluliselt kannatada ja on sunnitud vähendama töötajate arvu või nende sissetulekut.

Vene propagandakanali Rubaltic.ru autori Vadim Avva idee järgi suudab Venemaa päästa COVID-19 leviku ja karantiini tõttu katastroofi äärele viidud Läti majanduse, samas kui läänemaailm neid ei aita.

„Koroonaviiruse pandeemia on täielik katastroof Läti majandusele. Selle potentsiaalsed tagajärjed on sellised, et Läänemere-äärse vabariigi arengumudel on osutunud täiesti eluvõimetuks. Ainus võimalus Läti jaoks jääda uutes tingimustes ellu on tagasitulek strateegilise partnerluse juurde Venemaaga.“ (Авва, 2020)

Balti riike kujutati sageli ebakindla majanduskeskkonnana, mis võib koroonakriisi tagajärjel marginaliseeruda. RuBaltic.ru väljaanne avaldas 30. märtsil 2020 Mihhail Krištali (2020) artikli, mille autor kasutab statistilisi andmeid, üritades niiviisi muuta oma seisukohti usaldusväärsemaks. Krištal väidab, et pandeemia jagas riigid tinglikult kahte gruppi: esimesse gruppi kuuluvad riigid, kellel on olemas piisavad finantsvahendid karantiini meetmetest tulenevate kaotuste minimeerimiseks, teise gruppi liigituvad riigid, kelle majandus sõltub välistoetusest ja kus on koroonaviiruse tagajärjed kõige karmimad. Balti riigid kuuluvad autori väitel teise kategooriasse. Autori seisukoht on, et Balti riikidest on koroonaviiruse tõttu kõige rohkem saanud kannatada kõige väiksema elanikkonnaga Eesti. Informatsioon Balti riikide kohta esitatakse negatiivse alatooniga, näiteks: „... seetõttu on isegi raske ette kujutada, milliste prognoosidega „rõõmustatakse” leedulasi mõni aeg hiljem” (Криштал, 2020).

20. märtsil 2020 avaldatud Baltnewsi uudisloos (Baltnews, 2020a), mis tugineb vestlusele Eesti raudteelaste ametiühingu juhi Oleg Tšubaroviga, levitatakse ideed, et raudteetransiidi ja piiride sulgemine Venemaaga pandeemia ajal võib lõplikult tappa raudteetransiidi läbi Baltimaade. Eriti tugevasti võib see artikli autorite arvates mõjutada Lätit ja Leedut, kuna nende riikide majandusele on raudteetransiidil Venemaaga suurem mõju kui Eestile. Ka varem on hirmutatud raudteetransiidi lõppemise ja selle katastroofilise majandusmõjuga. Artiklis viidatakse pronksiööjärgsele ajale Eestis, kui transiit Venemaaga vähenes drastiliselt ja andis suure hoobi Eesti majandusele:

„Eesti ekspeaministri Tiit Vähi hinnangul läks pronksiöö maksma Eestile 8 miljardit eurot, majanduslik kasv vähenes kaks korda ja Eesti transiit ei ole kaubavahetuse endist mahtu enam uuesti saavutanud. 2019. aastal vähenes rongivedude arv Venemaalt kaks korda: 12-lt 6-ni päevas. Võrdluseks, 2006. aastal liikus Eesti raudtee kaudu päevas 32 rongi Venemaalt.“ (Baltnews, 2020a)

Kindlasti mõjutab transiidi vähenemine riikide majandust tervikuna negatiivselt, kuid selle mõju ei tasu üle hinnata. Aprillis 2016 väitis Tallinna Sadama juhatuse esimees Valdo Kalm, et Venemaa-suunalise raudteetransiidi vähenemine ei mõjuta nende ettevõtte tegevust märkimisväärselt, kuigi kaubagrupiti on mõju erinev. Kõige rohkem mõjutab see naftasaaduste vedu, kuid seda kompenseerivad teised ärivaldkonnad ja reisijatevedu. EVR Cargo juhatuse esimees Raul Toomsalu väitel pole aga keegi keelanud Eesti transiidisektoril uute kaubateede ja partnerite otsimist (Postimees, 2016).

Levinud motiivid majanduse allakäigu kirjeldamisel on sisemajandusliku koguprodukti (SKP) jõuline vähenemine ja tööpuuduse kasv. Ivanov (2020) iseloomustab Eesti ja Läti majanduslikku olukorda negatiivselt:

„Koroonaviiruse pandeemia tõttu võivad Eestis kaotada töö 65 000 inimest – töötlevas tööstuses, ehituses, transportis, logistikas, kaubanduses. Tallinna linn räägib juba ametlikult SKP vähenemisest 7% võrra, kuid rahandusministeeriumi eelarve koostamisel ennustati majanduse kasvu 2,2%. Lätis on töötu staatuses 67 000 inimest.“ (Иванов, 2020)

Swedpanga prognoosi kohaselt väheneb Eesti sisemajanduse kogutoodang sel aastal 5% (Ärileht, 2020). Seoses COVID-19 levikuga prognoosis Eesti rahandusministeerium 2020. aasta „valitsussektori nominaalseks eelarvepuudujäägiks 1475 mln eurot ehk 5,7% SKPst”, seda võib pidada valitsuse ametlikuks prognoosiks (2020. aasta lisaelarve seaduse eelnõu seletuskiri, 2020: 8).

3.2. HALVENEV DEMOGRAAFILINE OLUKORD JA VÄLJARÄNNE

Demograafilise olukorra kasutamine hirmu tekitava motiivina on samuti infomõjutustegevuses levinud. Mitmes artiklis väidetakse, et majandusliku surutise tagajärjel suureneva väljarände tõttu jäävad Baltimaad varsti inimtühjaks. Strateegilise kultuuri fondi elektroonilises väljaandes 27. aprillil ilmunud artikli autor Ivanov (2020) räägib kümnest tuhandetest välismaalt Balti riikidesse tagasi pöördunud inimestest, kes ei leia kodumaal enam tööd, mille põhjal ta järeldab, et majanduslikesse raskustesse sattunud Balti riigid suuda elanikke tööga kindlustada ja seetõttu suureneb sealt väljaränne:

„Kui Baltimaadest sõidab ära kas või 500 000 inimest, tekivad kaardil inimtühjad rajoonid. Pole välistatud, et lähiperspektiivis täituvad Eurostati prognoosid, et aastaks 2050 jääb Leedusse alles 2 miljonit, Lätisse 1,3 miljonit ja Eestisse vaid 1 miljon elanikku.”
(Иванов, 2020)

Tsiteerides Leedu poliitikut Romualdas Ozolast (1939–2015), väidab autor, et kokkuvõttes tekitasid stalinlikud repressioonid Leedule vähem kahju, kui praeguste võimude poliitika, kuna aastatel 2014–2017 lahkus Leedust 50 000 inimest aastas (Иванов, 2020).⁶ Viitamine Stalini repressioonidele näitab, et Leedu praegust olukorda kujutatakse isegi hullemana, kui see oli massiküüditamiste ajal 1940. aastatel. Arvestades, et ajaloolisse mällu on stalinlikud repressioonid talletunud hirmutava kogemusena, võib siin näha katsed kutsuda esile hirmukultuuri ja suurendada ühiskonnas paanikat halveneva demograafilise situatsiooni üle. Leedu majanduslikku olukorda peetakse ebastabiilseks, mistõttu ei soovi sealt lahkunud Leedu kodanikud sinna tagasi pöörduda. Evita Purina (2020) väitel on kriisi algusest peale kuni 22. aprillini 2020 (Leedu välisministeeriumi andmetel) Leetu tagasituleku kohta soovi avaldanud vaid 4000 inimest.

3.3. BALTI RIIKIDE SUUTMATUS KRIISIGA TOIME TULLA

Hirmu motiivi võib leida ka koroonakriisi tagajärgedega võitlemise kirjeldamisel, kui suhtutakse skeptiliselt Eesti, Läti ja Leedu võimesse kriisiga toime tulla. Mõnes Venemaa hallatavas meediaväljaandes ilmunud Eesti, Läti ja Leedu valitsuse kriisiaegset haldussuutlikkust kritiseerivate lugude peamine idee on näidata, et Baltimaade valitsuste poliitika on võitluses koroonaviiruse mõjuga ebaõnnestunud. Baltnews'i portaalis ilmunud loos rõhutab autor Kruglei, et lääneriigid ei näita ennast koroonakriisi haldamisel sugugi mitte heast küljest ja eriti keerulisse olukorda on sattunud Ida-Euroopa riigid:

„Riigid ei näita ennast ilmselgelt heast küljest, kuna ei suuda majandusprobleemidega toime tulla pandeemia märatsemise tõttu. Kui rääkida aga Ida-Euroopa riikidest, siis

⁶ Võrdluseks: aastatel 1941–1952 küüditati Leedust ligikaudu 130 000 elanikku ja veel umbes 150 000 elanikku paigutati Gulagi vangilaagritesse. Vt Kašauskiene, 1998: 73–82.

tööstuse seisakust ja kommunikatsiooni halvatusest tingitud probleemidele lisandusid välistööstelt pärit raha juurdevooluga seotud raskused.” (Крызней, 2020)

Vladimir Avva (2020) väidab, et Läti valitsuse rakendatavad meetmed on ebapiisavad, mistõttu välisriikide abist sõltuv Läti ei ela sellist lööki üle. Aprilli alguses Baltnews.ee avaldatud loo autor Ivanov üritab näidata, kuidas Leedus ollakse rahulolematud valitsuse poliitikaga koroonakriisi tingimustes:

„Õigluse nimel tasub öelda, et Leedus ei jätku tõesti kaitsevahendeid, kui jutt on tava-kodanikest, kes tahaksid osta maske apteekidest, kuid neid pole seal. Eelmisel päeval kehtestas tervishoiuminister määruse, et tänavatel ja avalikes kohtades peavad inimesed kandma maske ja kindaid. Mõned võtsid seda kui otsest käsku ja seetõttu tekkis rahva seas isegi nali „maske pole, aga kandke neid ikka” ja tegelikkuses nii ongi.“ (Иванов 2020)

Kriitika alla satuvad Balti riikide meetmed kriisi haldamisel, sh viirusekaitsevahendite puudus, mis võib tekitada kahtlust riikide tervishoiusüsteemide suutlikkuse üle viiruse levikut kontrollida ja riikide võime üle neid piisavalt tarvikutega varustada. Kuid võrreldes mitme muu valdkonnaga leiab Balti riikide tervishoiusüsteemi kritiseerivaid artikleid analüüsitavates väljaannetes harvemini.

3.4. EUROOPA LIIDU LÕHESTATUS JA SUUTMATUS KOROONAJÄRGSES MAAILMAS KONKUREERIDA

Venemaa meediaväljaannetes räägitakse sageli, et koroonaviirus lõhub ja hävitab Euroopa Liidu ühtsust ning sellele aitavad kaasa Euroopa Liitu kuuluvate riikide valitsused ja poliitilised jõud.⁷

21. märtsil 2020 ilmunud Sputniku Leedu väljaande kolumnisti Andrius Petrini arvamuse loos rõhutatakse, et Euroopa Liidu ühtsus on muutunud küsitavaks ja koroonaviiruse levik paljastas selle ühtsuse tegeliku fiktiivsuse:

„Enne seda kui lõhkes viiruse mull, tundus, et Euroopa Liit eesotsas Prantsuse presidendi Emmanuel Macroniga liigub aeglaselt, aga sihikindlalt Euroopa Ühendriikide poole. Eelkõige soodustasid seda protsessi lahkkelid EL-i ja USA vahel (viimane „sõpruse” näide oli Donald Trumpi otsus ilma igasuguste kokkulepeteta sulgeda Ameerika Euroopa elanike jaoks). Siis andis löögi koroonaviirus, millega võitlemine on ideaalne võimalus tõeliste poliitiliste ja institutsionaalsete liidrite tekkimiseks. Teisisõnu, EL kui institutsioon ja selle föderaliseerimise kindlad toetajad võiksid kasutada ära seda ideaalset tormi Brüsseli rolli tugevdamiseks. Aga tulemus on olnud täiesti vastupidine.“ (Пятринис, 2020)

Petrini artiklis ennustatakse, et COVID-19 pandeemia annab surmahoobi Euroopa humanismile ja demokraatiale, lääne tsivilisatsioonile ning Euroopa Liidu mõjukamatele ja suurematele riikidele Saksamaale ja Prantsusmaale ja nende mainele. Artikli autor nendib, et koroonaviiruse mõju Euroopa Liidule on traagiline, kuna kriis on näidanud selle institutsiooni nõrkust, jätkusuutmatust ning ühtse poliitilise juhtimise ja ühenduse sisese solidaarsuse puudumist:

⁷ Армазанова, 2020; Inosmi, 2020; Baltnews, 2020b; RuBaltic, 2020.

„Koroonaviiruse pandeemia algusega lõppesid Euroopa humanism ja demokraatia. Näiteks peatas Saksamaa oma territooriumil pagulaste vastuvõtmise ja Prantsusmaal meenutavad karantiini tingimused sõjaolukorda. Sellel on sügavam tähendus: lääne tsivilisatsiooni loomus on mitteinimlik ratsionaalne individualism, sotsiaalne darvinism ja kodanliku vaktsiini puudumine diktatuuri vastu (ilma igasuguste probleemideta toimub suvalisel hetkel kiire ja kerge üleminek piiramatust vabadusest täielikku kontrolli).” (Пятринис, 2020)

Petrinis peab Euroopa Liitu läbikukkunud utoopiaks, mille usaldusväärsus sai koroonakriisi tõttu tagasilöögi, ja ta ennustab tagasipöördumist möödanikku, kui Euroopa oli killustunud üksteisega konkureerivate ja võitlevate rahvusriikide vahel. Petrinisele jääb mulje, et „Euroopa loomulik seisund on rahvusriikide kirju tekk, kes elavad põhimõttel „minu kodu on minu kindlus”, see on Kreeka linnriikide süsteem, mitte Rooma impeeriumi süsteem” (Пятринис, 2020).

3.5. VENEKEELSETE INIMESTE DISKRIMINEERIMINE JA RUSSOFOOBIA

Venemaa kanalid üritavad maailma avalikkusele saata sõnumeid, et Baltimaades diskrimineeritakse venekeelseid elanikke ja et Balti riikides õitseb russofoobia (Пых, 2020; Бабурин, 2020; Винников, 2020), mis võib seal elavates venekeelsetes elanikes esile kutsuda hirmu ja paanikat.⁸ Venekeelse sihtauditooriumi seas õhutatakse Venemaale orienteeritud patriootlikke tundeid ja tekitatakse neis hirmu võimaliku etnilise identiteedi kaotuse pärast. Ka koroonaviiruse pandeemia ajal on Venemaa ja venemeelsed meediaväljaanded jätkanud selle teema käsitlemist. RadioSputnikus 11. aprillil 2020 ilmunud Nikolajevi arvamusoos kirjutatakse autori väitel Eestis levivast russofoobiast emotsionaalselt:

„Sisemisi tundeid, kui need on sulle hinnalised, on vaja toetada tegudega, see on nagu tuli kaminas: kui ei lisa halge, siis leek kustub. Jääb vaid tuhk, lagunemine, pimedus, külm ... kohutav lugu. Armunutest paremini mõistavad seda narkomaanid, nende jaoks on sõna otseses mõttes päev-paar ilma erutava annuseta piinarikas ja pelk mõte karskusest tekitab värinaid. See mõnevõrra toretsev sissejuhatuse on vajalik vaid selleks, et mõista Eesti russofoobi, kes oma vihkamisega Venemaa vastu elab, hingab ja toitub sellest, nii otseses kui ka ülekantud tähenduses.” (Николаев, 2020)

Autori väitel on Eestis tavaks saanud otsida kõikjalt nn Vene ohtu: „... Eesti patrioodi silm ei puhka, isegi kui sel on piiratud vaade korteri- või taluaknast. Kohe kui kuked on tervitanud koitu, on ta juba pikksilmaga aknalaul – ta otsib jälgi Venemaa ohust” (Николаев, 2020). Eestis tegutsevat Venemaa desinformatsiooni vastu võitlevat portaali Propastopi kirjeldatakse propagandistlikuna ning vene kultuuri ja Venemaa suhtes vaenulikuna:

„Alles viimati märkasid sellist Propastopi hurraa-patriootlikku blogi autorid, kes leidsid, et Hiinast pärit humanitaarabi (meditsiinimaskid) toimetati Tallinnasse, oo õudust, Vene lennufirmade lennukitega. Kohe tuleb märkida, et väärtusliku lasti üleandmist puudutavad uudised avaldanud Eesti meedia tsenseeris lennuväljadel tehtud fotosid. Nende lehekülgedel olid avaldatud vaid need fotod, kus pole näha lennuki riikliku kuuluvuse märke. Seda, et need on idanaabri lennukid, saime teada VFi meediast, mis mainis oma riigi lennufirmade osalemist humanitaarmissioonis. Härrased Propastopist hindasid kohe neid Venemaa sõnumeid kui propagandarünnakut. Olles ähvardanud

⁸ Russofoobia kohta vt nt Darczewska, Żochowski, 2015; Metlev, 2018; Ventsel, Sazonov, 2018.

Eesti taevasse Venemaa tiibu lubanud riigiametnikke, soovitasid (Propastop) nad ülbelt otsida järgmiste saadetiste jaoks muid tarnevõimalusi. Ja see polnud ainus kohalik natsionalistlik ilming, kuna ka teised tegelased said selles valdkonnas kiiresti ennast näidata.” (Николаев, 2020)

Tihti satuvad Kremli propagandistlikuks sihtmärgiks avaliku elu tegelased, näiteks ettevõtja, majandusekspert ja endine minister Raivo Vare (riigiminister üleminekuvalitsuses 1990–1992 ning teede- ja sideminister 1996–1999), keda süüdistatakse russofoobia levitamises:

„Kunagi Eesti Vabariigi ministritoolil istunud hr Raivo Vare otsustas fantaseerida, mida Eesti peaks tegema, kui Venemaa, jumal hoidku, pakub Eestile oma abi koroonaviirusevastases võitluses. Ja ta (Vare) ütles, et „meie riik ei saa nõustuda igasuguse viitega „Itaalia variandile””. Ja teda ei huvita, et idanaaber ei mõelnud Balti vabariigile midagi peale suruda. Endine minister ütles selle rumaluse niisama igaks juhuks, et olla pead tõstvate rahvuslaste seas oma mees, see on tänapäeval oluline. Ka teised kohalikud poliitikud tunnevad Varega sarnaseid tundeid, kui näevad Itaalias Vene sõjaväearste ja teatavad sellest kohe oma potentsiaalsetele valijatele. Me sureme, kuid me ei alistu salakavala vaenlase armule – tõenäoliselt tahavad nad seda ideed neile edastada. Sopenhoklesel oli õigus, kui ta ütles: „Keda Jumal tahab hävitada, sellelt võtab ta kõigepealt mõistuse ära.”” (Николаев, 2020)

Nagu ülaltoodud näidetest selgub, näitavad Kremli-meelsed kanalid Balti riike üpris russofoobsetena ehk Venemaa, vene keele, venelaste ja vene kultuuri suhtes vaenulikena. Meediaväljaannetes leviv sõnum rõhutab, et Eesti, Läti ja Leedu vihkavad ja samas kardavad Venemaad.⁹ Identiteetide vastandamine on tavapärane võte Venemaa infomõjustegevuses, millega üritatakse lüüa kiilu Baltimaades elavate rahvaste vahele. Samal ajal üritab Venemaa kasutada hirmu motiivi ka oma riigi kodanike konsolideerimisel, süüdistades lääne-riike russofoobsete meeleolude propageerimises endises Nõukogude Liidu mõjusfääris Ida-Euroopas.

⁹ Vt nt Баранов, Афонина, 2016.

Kokkuvõtvalt saab väita, et Kremlist lähtuv infomõjutustegevus Balti riikides üritas uuritava perioodil COVID-19 pandeemia ajal luua ja levitada hirmu ja paanika tekitamisele osutavaid motive, millega sai tekitada usaldamatust Balti riikide valitsuste, nende rahvuslikult meelestatud elanikkonna ning ühiskondlike organisatsioonide vastu. Samal ajal seati kahtluse alla Euroopa Liidu kui lääne liberaalse demokraatia põhimõtetest lähtuva institutsiooni usaldusvärsus. Venemaa Föderatsiooni meediaväljaannete Baltimaade vastu suunatud infomõjutustegevus SARS-CoV-2 leviku ajal kasutas narratiive, mis üritasid lõhkuda Euroopa Liidu terviklikkust, tekitada kahtlust Balti riikide võimes kriisiga edukalt toime tulla ning veenda lugejat seal levivates russofoobsetes meeleoludes. Eesmärgi saavutamiseks püüti sihtauditooriumi veenda, et Baltimaad on majanduslikult nõrgad, sõltuvad lääne abist ja koroonakriisi ajal on nende majandus sattunud katastroofilisse seisundisse, kuid nõrgenenud Euroopa Liit ei ole huvitatud ega suuteline neid aidama. Üks autor tõi konkreetselt Läti puhul välja, et strateegiline partnerlus ja koostöö Venemaaga võiksid olla Balti riikidele päästjaks lahenduseks kriisiolukorras.

Infomõjutustegevuse kaugem eesmärk oli süvendada Eesti, Läti ja Leedu ühiskonda destabiliseerivat hirmukultuuri olukorras, kus seal valitseb mure ja teadmatus suure tõenäosusega eesootava üleilmse majanduskriisi osas. Analüüsitud artiklite põhjal üritati luua muljet Euroopa Liidu kui tervikliku ja töövõimelise organisatsiooni nõrkusest, mille puudulik koostöö, ebakompetentne juhtimine ja jätkusuutlikkuse puudumine ilmnasid teravalt just COVID-19 levikust põhjustatud kriisi ajal. Eri artiklites kasutatud propagandistlike sõnumite ja vahendite abil (sh libauudised, desinformatsioon, vandenõuteooriad, manipulatsioonid statistiliste andmetega) üritati luua muljet, et Balti riigid seisavad silmitsi ränkade tagajärgedega majanduskriisi, raskete demograafiliste probleemide ning tervishoiusüsteemi haldussuutmatuse ja alavarustusega, mis mõjutab otseselt nende tulevikku.

- Adams, Mike** 2020. Irrefutable: The coronavirus was engineered by scientists in a lab using well documented genetic engineering vectors that leave behind a „fingerprint” NaturalNews.com, <https://www.naturalnews.com/2020-02-03-the-coronavirus-was-engineered-by-scientists-in-a-lab.html> (2.5.2020).
- Applebaum, Anne** 2019. The False Romance of Russia. The Atlantic, 12 December, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2019/12/false-romance-russia/603433/> (24.6.2020).
- DNI 2017** = Background to „Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections”: The Analytic Process and Cyber Incident Attribution, 6 January 2017, https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf (6.5.2020).
- Баранов, Андрей; Афонина, Елена** 2016. Прибалтийская русофобия и её истоки. – Комсомольская Правда. Северная Европа, <https://www.kp.ru/radio/26511/3531281/> 8.4.2016. (21.5.2020).
- Barnes, Julian, E.; Rosenberg, Matthew; Wong, Edward** 2020. As Virus Spreads, China and Russia See Openings for Disinformation. New York Times, 28 March, <https://www.nytimes.com/2020/03/28/us/politics/china-russia-coronavirus-disinformation.html?action=click&module=Related-Links&pgtype=Article> (10.5.2020).
- Broad, William J.** 2020. Putin’s Long War Against American Science. New York Times, 13 April 2020, <https://www.nytimes.com/2020/04/13/science/putin-russia-disinformation-health-coronavirus.html> (10.5.2020).
- Brzezinski, Zbigniew** 2007. Terrorized by ‘War on Terror.’ – The Washington Post, 25.3.2007. <https://rikcoolzaet.be/files/2007/03/brzezinski-250307.pdf> (20.4.2020).
- Darczewska, Jolanta; Źochowski, Piotr** 2015. Russophobia in the Kremlin’s Strategy. A Weapon of Mass Destruction. – Point of View 56. Warsaw: Centre of East European Studies
- EEAS Special Report Update:** Short Assessment of Narrative and Disinformation around the COVID-19/Coronavirus Pandemic 2020. <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19-pandemic/> (10.5.2020).
- Einmann, A.** 2020. Kremli propagandasõnum: maskid Eestisse on Venemaa humanitaarabi. Postimees, 6.4.2020, <https://www.postimees.ee/6943089/kremli-propagandasonum-maskid-eestisse-on-venemaa-humanitaarabi> (10.5.2020).
- Err.ee** 2019. Sputnik peatas Eestis tegevuse. Err.ee, 31.12.2019. <https://www.err.ee/1019225/sputnik-peatas-eestis-tegevuse> (14.5.2020)
- Err.ee** 2020a. Ajaleht: 80 protsenti Vene sõjaväe abist Itaaliale osutus kasutuks. Err.ee, 26.3.2020, <https://www.err.ee/1068903/ajaleht-80-protsenti-vene-sojavae-abist-itaaliale-osutus-kasutuks> (10.5.2020).
- Err.ee** 2020b. Belgia luure hinnangul tegeleb Hiina aktiivselt bio-spionaažiga (2020). ERR.ee, <https://www.err.ee/1086525/belgia-luure-hinnangul-tegeleb-hiina-aktiivselt-bio-spionaažiga> (10.5.2020).
- Giuffrida, Angela & Roth, Andrew** 2020. Moscow’s motives questioned over coronavirus aid shipment to Italy. The Guardian, 27.4.2020, <https://www.theguardian.com/world/2020/apr/27/moscow-motives-questioned-over-coronavirus-aid-shipment-to-italy> (10.5.2020).
- Howard et al.** 2018 = Howard, Philip N.; Ganesh, Bharath; Liotsiou, Dimitra; Kelly, John & François, Camille 2018. The IRA, Social Media and Political Polarization in the United States, 2012–2018. Working Paper 2018/2. <https://comprop.oii.ox.ac.uk/research/ira-political-polarization/> (10.5.2020).
- Jantunen, Saara** 2018. Infosõda. Tlk Tuule Meri. Tallinn: Kultuurileht.
- Jeffries, Fiona** 2012. Mediating Fear, Global Media and Communication, 9(1), 37–52.

- Kaitsepolitseiameti aastaraamat 2015.** Koostanud Harrys Puusepp. Tallinn: Iloprint, <https://www.kapo.ee/sites/default/files/public/content_page/aastaraamat-2015.pdf> (10.5.2020).
- Kaldoja, E.** 2002. Kreml kasutab koroonakriisi NATO mustamiseks, <https://leht.postimees.ee/6944634/kreml-kasutab-koroonakriisi-nato-mustamiseks> (10.5.2020).
- Kalmus, V.; Masso, A.; Linno, M.** 2015. Kvalitatiivne sisuanalüüs. – K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metoodika õpibaas. Tartu Ülikool (15.5.2020).
- Kašauskiene, V.** 1998. Deportations from Lithuania under Stalin 1940–1953. – Lithuanian Historical Studies, No. 3, pp. 73–82.
- Kuckartz, U.** 2014. *Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods. Practice & Using Software*. London: Sage Publications.
- Kuperjanov, Maris** 2020. Koroonaviiruse SARS-CoV-2 algusfaasi vastukaja (sotsiaal)meedias. Mäetagused, 76, 5–28. [10.7592/MT2020.76.kuperjanov](https://doi.org/10.7592/MT2020.76.kuperjanov).
- Latvijas Radio** 2020. Stratcom director: China and Russia top Covid-19 disinformation sources, https://eng.lsm.lv/article/society/defense/stratcom-director-china-and-russia-top-covid-19-disinformation-sources.a355222/?fbclid=IwAR0D0JzY_6e11aVB1098BGs897O3SQfM16ISmgWoxm8jisKNQVTXWfwp (10.5.2020).
- Lebow, Richard N.** 2010. The Past and Future of War. International Relations 24(3), pp. 243–270.
- Metlev, S.** 2018. Russofoobia mõiste Kremli keeles. – Postimees, 7.6.2018. <<https://arvamus.postimees.ee/4500778/sergei-metlev-russofoobia-moistekremli-keeles>> (10.5.2020).
- Mölder, H.** 2011. The Culture of Fear in International Politics – A Western-dominated International System and Its Extremist Challenges. KVÜÖA Toimetised 14(2), 241–263.
- Mölder, H.** 2018. Hirmukultuuri loomine moodsas hübriidsõjas Venemaa ja õppuse Zapad 2017 näitel. Sõjateadlane (Estonian Journal of Military Studies), VIII (8), 64–85.
- Mölder, Holger & Sazonov, Vladimir** 2018. Information Warfare as the Hobbesian concept of Modern Times – Principles, Techniques and Tools of Russian Information Operations in Donbass, Journal of Slavic Military Studies, 31 (3), 2018, pp. 308–328.
- Mölder, Holger; Sazonov, Vladimir** 2019. The Impact of Russian Anti-Western Conspiracy Theories on the Status-related Conflict in Ukraine – the Case of Flight MH17. Baltic Journal of European Studies, 9 (3), 96–115.
- Nissen, Thomas Elkjer** 2015. Sotsiaalmeedia kasutamine relvasüsteemina: tänapäeva konfliktide omadused. Tlk Kaili Tamm. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda
- Ortung, Robert W., Nelson, Elizabeth** 2018. Russia Today's strategy and effectiveness on YouTube. Post Soviet Affairs 35(2), pp. 77–92.
- Parts, Margus** 2020. Paet: Euroopa sulgemise vigadest on vaja tulevikus õppida. Postimees, 8. Mai 2020, <https://maailm.postimees.ee/6968855/paet-euroopa-sulgemise-vigadest-on-vaja-tulevikus-oppida> (10.5.2020).
- Postimees** 2016. Eesti ja Venemaa vaheline raudteetransiit langeb poole võrra. Postimees, 11.4.2016, <https://majandus24.postimees.ee/3651659/eesti-ja-venemaa-vaheline-raudteetransiit-langeb-poole-vorra> (10.5.2020).
- Pressemitteilung**, 2020. Nummer 173/20, Presse- und Informationsamt der Bundesregierung, 18.5.2020, <https://www.bundesregierung.de/resource/blob/973812/1753772/414a4b5a1ca91d4f7146eeb2b39ee72b/2020-05-18-deutsch-franzoesischer-erklaerung-eng-data.pdf?download=1> (5.6.2020).
- Propastop** 2018. Uuriv ajakirjandus valgustab Kremli propagandamasina siseelu. – Propastop, 3.9.2018. <<https://www.propastop.org/2018/09/03/4187/>> (16.9.2018).
- Prothero, M.** 2020. Russiasent Italy a military convoy of medical supplies to help with the coronavirus outbreak. Italy said it was useless and accused them of a PR stunt. Business Insider, 26.3.2020, <https://www.businessinsider.com/coronavirus-italy-russia-military-convoy-supplies-useless-pr-stunt-2020-3> (10.5.2020).
- Пурина, Э.** 2020. «Чума на три прибалтийские хаты»: что пишут в России об Эстонии и Латвии во времена Covid-19. Rus.Postimees.ee, 2.5.2020, <https://rus.postimees.ee/6964048/chuma-na-tri-pribaltiyskie-haty-cto-pishut-v-rossii-ob-estonii-i-latvii-vo-vremena-covid-19> (10.5.2020).
- Raag, Ilmar** 2020. Ilmar Raag: viirusega kohanemise anatoomia. – Err.ee, 27.5.2020 <https://www.err.ee/1095025/ilmar-raag-viirusega-kohanemise-anatoomia> (26.5.2020).
- RAND** 2020, Coronavirus Disease 2019 (COVID-19), <https://www.rand.org/topics/coronavirus-disease-2019-covid-19.html> (25.5.2020).

- Rough, Peter** 2020. How China is Exploiting the Coronavirus to Weaken Democracies. Foreign Policy, 25 March, https://foreignpolicy.com/2020/03/25/china-coronavirus-propaganda-weakens-western-democracies/?utm_source=PostUp&utm_medium=email&utm_campaign=20502&utm_term=Editor&fbclid=IwAR20YdPlmmmH8JA8xvH9VvDRaGqKq73-2imqjt3-jK2QXzMNidQS5Igb0#39;s%20Picks%20OC&?tpcc=20502 (10.5.2020).
- Rutenberg, Jim** 2017. RT, Sputnik, and Russia's New Theory of War. New York Time Magazine, 13 September, <https://www.nytimes.com/2017/09/13/magazine/rt-sputnik-and-russias-new-theory-of-war.html> (10.5.2020).
- Tass.com** 2020. Several EU countries cannot ask for Russia's help because of their 'big brothers' — Lavrov. TASS Russian News agency, 26.4.2020, <https://tass.com/politics/1149715> (10.5.2020).
- Springe, Inga** 2018. How Russian Propaganda Becomes Even Nastier in Baltic News. — Re:Baltica, 29.3.2018. <https://en.rebaltica.lv/2017/03/how-russian-propaganda-becomes-even-nastier-in-baltic-news/> (10.5.2020).
- Uusen, Kaire** 2020. Miks on Põhjamaad kriisi puhul Ida-Euroopast edukamad? Eesti Päevaleht, 20. Aprill, <https://epl.delfi.ee/arvamus/kolumn-kaire-uusen-miks-on-pohjamaad-kriisi-puhul-ida-euroopast-edukamad?id=89601209> (10.5.2020).
- van Herpen, M. D.** 2016. Putin's Propaganda Machine. Soft Power and Russian Foreign Policy. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Ventsel, Andreas & Sazonov, Vladimir** 2018. Russofoobia mobiliseeriv jõud. — Postimees, 26.6.2018. <<https://arvamus.postimees.ee/4509822/andreas-ventsel-ja-vladimir-sazonovrussofoobia-mobiliseeriv-joud>>. (10.5.2020).
- Ventsel, A., Madisson, M.-L., Hansson, S., & Sazonov, V.** 2018. Hirmu mehhanismid strateegilistes narratiivides Zapad 2017 näitel. Sõjateadlane 8, 103–127.
- Weedon, Jen; Nuland, William & Stamos, Alex** 2017. Information Operations and Facebook. — Facebook Inc., 27.04.2017., <https://fbnewsroomus.files.wordpress.com/2017/04/facebook-and-information-operations-v1.pdf> (10.5.2020).
- Winnerstig, Mike (ed.)** 2014. Tools of Destabilization. Russian Soft Power and Non-military Influence in the Baltic States. Report FOI-R-3990-SE. Stockholm: FOI (Swedish Defence Research Agency).
- World Health Organization. Coronavirus.** 2020. Available from: <https://www.who.int/health-topics/coronavirus>; Paules CI, Marston HD, Fauci AS. Coronavirus infections-more than just the common cold. JAMA. 2020. doi: 10.1001/jama.2020.0757.[PubMed: 31971553].
- Ärileht** 2020. Swedbank: sel aastal langeb Eesti majandus 5%. Ärileht, 25.3.2020, <https://arileht.delfi.ee/news/uudised/swedbank-sel-aastal-langeb-eesti-majandus-5?id=89351215> (20.5.2020).
- 2020 aasta lisaelarve seaduse eelnõu seletuskiri**, Rahandusministeerium, Tallinn, 2020, https://www.valitsus.ee/sites/default/files/2020._aasta_lisaelarve_eelnou_seletuskiri.pdf (22.5.2020).

KASUTATUD ARTIKLID

- Авва, В.** 2020. Возращение Латвии к России: коронавирус расставляет все по своим местам. RuBaltic.ru, 24.3.2020, <https://www.rubaltic.ru/article/ekonomika-i-biznes/24032020-vozvrashchenie-latvii-k-rossii-koronavirus-rasstavlyayet-vse-po-svoim-mestam/> (10.5.2020).
- Армазанова, Т.** 2020. Коронавирус разделяет Евросоюз, Inosmi.ru, 31.3.2020, <https://inosmi.ru/politic/20200331/247165844.html> (11.5.2020).
- Baltnews** 2020a. Последний гвоздь? Коронавирус может „добить“ железнодорожный транзит через Прибалтику. Baltnews.ee, 20.3.2020, https://baltnews.ee/ekonomika_online_novosti/20200320/1018421925/Posledniy-gvozd-Koronavirus-mozhet-dobit-zheleznodorozhnyy-tranzit-cherez-Pribaltiku.html (11.5.2020).
- Baltnews** 2020b. Развал Евросоюза – чьи-то мечты или неизбежное продолжение пандемии коронавируса? Baltnews.ee, 15.5.2020 https://baltnews.ee/mir_novosti/20200515/1018553399/Razval-Evrosoyuza--chi-to-mechty-ili-neizbezhnoe-prodolzhenie-pandemii-koronavirusa.html (21.5.2020)
- Бабурин, Р.** 2020. Даже во время эпидемии страны Балтии верны русофобии. Ритм Евразии, 6.4.2020, <https://www.ritmeurasia.org/news--2020-04-06--dazhe-vo-vremja-epidemii-strany-baltii-verny-rusofobii-48323> (11.5.2020).
- Бьюкенен, П.** 2020. The American Conservative (США): какова будет цена победы в войне с коронавирусом. Иносми.ру, 16.4.2020, <https://inosmi.ru/politic/20200416/247273254.html> (11.5.2020).
- Винников, А.** 2020. Коронавирус подарил Прибалтике новый повод для русофобии. Взгляд. Деловая Газета, 7.4.202, <https://vz.ru/world/2020/4/7/1032712.html> (13.5.2020).
- Иванов, В.** 2020. Страх и ненависть пандемии. Литва расплачивается за чужие ошибки. Baltnews, 1.4.2020, https://baltnews.lt/mir_novosti_/20200401/1019845558/Strakh-i-nenavist-pandemii-Litva-rasplachivaetsya-za-chuzhie-oshibki.html (последнее посещение 13.4.2020).
- Захаров, М.** 2020. *Глобализация хрупка, а пандемия жестока. Популисты поймали волну и обещают всем спасение.* Baltnews 30.3.2020, https://baltnews.ee/mir_novosti/20200330/1018437146/Globalizatsiya-khrupka-a-pandemiya-zhestoka-Populisty-poymali-volnu-i-obeschayut-vsem-spasenie.html (10.5.2020).
- Inosmi** 2020. Дневник (Болгария): если коронавирус уничтожит еврозону, виноватой будет „бережливая четверка“, Inosmi.ru, 2.4.2020, <https://inosmi.ru/politic/20200402/247180668.html> (11.5.2020).
- Кришталь, М.** 2020. Кто в Прибалтике сильнее всех пострадал от коронавируса? RuBaltic.ru, 30.3.2020, <https://www.rubaltic.ru/article/politika-i-obshchestvo/30032020-kto-v-pribaltike-silnee-vsekh-postradal-ot-koronavirusa/> (последнее посещение 13.4.2020).
- Круглей, И.** 2020. Коронавирус „схлопнул“ Шенген: куда теперь податься прибалтийским гастарбайтерам. Baltnews 1.4.2020, https://lv.baltnews.com/ekonomika_online_novosti/20200401/1023795618/Koronavirus-skhopnul-Shengen-kuda-teper-podatsya-pribaltiyskim-gastarbajteram.html (11.5.2020).
- Николаев, Н.** 2020. Коронавирус головного мозга: русофобов Эстонии оскорбила помощь Москвы. 11.4.2020, RadioSputnik, <https://radiosputnik.ria.ru/20200411/1569849152.html> (11.5.2020).
- RuBaltic** 2020. ЕС — не Европа, а немцы, итальянцы и поляки»: американский эксперт высказался о будущем континента после пандемии. RuBaltic.ru. 30.4.2020, <https://www.rubaltic.ru/news/30042020-es-ne-evropa-a-nemtsy-italyantsy-i-polyaki-amerikanskiy-ekspert-vyskazalsya-o-budushchem-kontinenta-/> (24.6.2020).

- Пятринис, А.** 2020. Захват ЕС. Как коронавирус убил единую Европу и показал, кто есть. Sputnik.ru, 21.3.2020 <https://lt.sputniknews.ru/columnists/20200321/11659770/Zakhvat-ES-Kak-koronavirus-ubil-edinuyu-Evropu-i-pokazal-kto-est-kto.html> (11.5.2020).
- Пых, О.** 2020. Коронавирус в Латвии: русские и латыши по-прежнему говорят на разных языках, и это хорошо, Sputniknews, 12.4.2020, <https://lv.sputniknews.ru/columnists/20200412/13545838/Koronavirus-v-Latvii-russkie-i-latyschi-po-prezhnemu-govoryat-na-raznykh-yazykakh-i-eto-khorosho.html> (11.5.2020).

**SELLE MÖTTEPABERI EESMÄRK ON
ANALÜÜSIDA VENEMAA FÖDERATSIOONI
INFOMÕJUTUSTEGEVUST BALTI RIIKIDES
2020. AASTA MÄRTSIS, APRILLIS JA MAI
ESIMESES POOLES. UURITAKSE, KAS
JA KUIDAS ON VENEMAA VÄLJAANDED
KASUTANUD HIRMU MOTIIVI
INFORÜNNAKUTES BALTI RIIKIDE JA
LAIEMALT LÄÄNEMAAILMA VASTU SEOSSES
KOROONAKRIISI JA SELLEVASTASTE
MEETMETEGA.**

